

SOCIALINIS DIALOGAS

Socialinis dialogas yra esminė Europos socialinio modelio sudedamoji dalis. Socialiniai partneriai (administracijos ir darbuotojų atstovai) gali aktyviai, be kita ko, naudodami susitarimus, padėti kurti Europos socialinę ir užimtumo politiką.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties [dėl Europos Sąjungos veikimo](#) (SESV) 151–156 straipsniai.

TIKSLAI

SESV 151 straipsnyje pripažįstama, kad administracijos ir darbuotojų dialogo skatinimas yra bendras ES ir valstybių narių tikslas. Socialiniu dialogu siekiama tobulinti Europos valdymą į sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procesą įtraukiant socialinius partnerius.

LAIMĖJIMAI

A. Dvišalio socialinio dialogo plėtojimas ES lygmeniu

Pagal 1957 m. Romos sutartį vienas iš Komisijos uždavinių – skatinti glaudų valstybių narių bendradarbiavimą teisės burtis į asociacijas ir vesti kolektyvines darbdavių ir darbuotojų derybas klausimais. Tačiau praėjo daug metų, kol ši nuostata buvo įgyvendinta.

1985 m. Komisijos Pirmininko Jacques'o Delors'o inicijuoto „Val Duchesse“ socialinio dialogo proceso tikslas buvo į vidaus rinkos formavimą įtraukti socialinius partnerius, kuriems atstovauja Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC), Europos bendrijos pramonininkų sąjunga (UNICE) ir Europos viešąsias paslaugas teikiančių darbdavių ir įmonių centras (CEEP). Vykstant šiam procesui buvo parengta keletas bendrų pareiškimų užimtumo, švietimo, mokymo ir kitais socialiniais klausimais.

1986 m. [Suvestiniu Europos aktu](#) (118b straipsnis) buvo sukurtas teisinis pagrindas plėtoti Bendrijos masto socialinį dialogą ir pradėta formuoti Europos socialinį dialogą. Pirmiausia įsteigtas iniciatyvinis komitetas, kuris 1992 m. tapo socialinio dialogo komitetu (SDC) – pagrindiniu Europos lygmens dvišalio socialinio dialogo forumu. SDC susitinka 3–4 kartus per metus.

1991 m. UNICE, ETUC ir CEEP sudarė bendrą susitarimą, kuriame raginama, kad būtų privaloma konsultuotis su socialiniais partneriais dėl teisės aktų socialinių reikalų srityje ir būtų įtvirtinta galimybė socialiniams partneriams derėtis dėl bendrųjų susitarimų Bendrijos lygmeniu. Į šį reikalavimą atsižvelgta prie Maastrichto sutarties protokolo

dėl socialinės politikos pridėtame Susitarime, kuriame buvo numatyta konstitucijoje pripažintas socialinių partnerių vaidmuo Bendrijos teisėkūros procese. Nacionaliniu lygmeniu socialiniams partneriams suteikta galimybė įgyvendinti direktyvas sudarant kolektyvinius susitarimus.

Susitarimas dėl socialinės politikos buvo įtrauktas į [Amsterdamo sutartį](#) (1997 m.) ir taip pagaliau suteikta galimybė taikyti bendrą socialinio dialogo Europos Sąjungoje sistemą. Vykdamas sektorių socialinį dialogą sudaryti bendrieji susitarimai dėl vaiko priežiūros atostogų (1995 m.), darbo ne visą darbo dieną (1997 m.) ir darbo pagal terminuotas sutartis (1999 m.), kurie buvo įgyvendinti Tarybos direktyvomis.

[Lisabonos sutartyje](#) (2009 m.) dar kartą pabrėžtas socialinių partnerių vaidmuo (SESV 152 straipsnis) ir būtinybė sudaryti palankesnes sąlygas dialogui, sykiu paisant partnerių savarankiškumo ir įvairovės.

Tačiau kilus 2008 m. ekonomikos ir finansų krizei spaudimas socialiniam dialogui vis didėjo, sykiu jis silpnėjo dėl decentralizavimo, derybų apimties mažėjimo ir valstybės kišimosi į darbo užmokesčio politikos sritį. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes ir į tai, kad sėkmingiausiai krizę įveikė valstybės narės, kuriose socialinė partnerystė buvo tvirčiausia, 2015 m. kovo mėn. aukšto lygio konferencijoje Komisijos pirmininkas Jean'as-Claude'as Junckeris paskelbė „naują socialinio dialogo pradžia“. 2016 m. birželio mėn. socialiniai partneriai, Komisija ir Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujanti valstybė narė pasirašė keturšalį susitarimą, kuriame dar kartą patvirtintas esminis Europos socialinio dialogo vaidmuo ES politikos, įskaitant Europos semestrą, formavimo procese. Per 2017 m. lapkričio mėn. Geteborge įvykusį socialinių reikalų aukščiausiojo lygio susitikimą deramo darbo vietų ir ekonomikos augimo klausimais Parlamentas, Komisija ir Taryba paskelbė [Europos socialinių teisių ramsčio](#) (EPSR) tekstą. Be kitų aspektų, jame numatoma gerbti socialinių partnerių savarankiškumą ir teisę imtis kolektyvinių veiksmų, pripažįstama socialinių partnerių teisė dalyvauti rengiant ir įgyvendinant užimtumo ir socialinės politikos priemones, be kita ko, naudojantis kolektyviniais susitarimais. Naujausia teisėkūros iniciatyva pagal Europos socialinių teisių ramstį – [Komisijos pasiūlymas dėl direktyvos dėl tinkamo minimalaus darbo užmokesčio ES](#) (COM(2020)0682) – yra svarbi tuo, kad ja stiprinamas kolektyvinių derybų naudojimas nustatant darbo užmokestį ir reikalaujama, kad valstybės narės, kuriose kolektyvinių derybų aprėptis yra mažesnė nei 70 proc., parengtų kolektyvinių derybų skatinimo veiksmų planą.

B. Socialinio dialogo laimėjimai ES lygmeniu

Pagal SESV 154 straipsnį, prieš imdamasi kokių nors veiksmų socialinės politikos srityje, Komisija turi konsultuotis su socialiniais partneriais. Tokiais atvejais socialiniai partneriai gali nuspręsti derėtis dėl susitarimo tarpusavyje. Jie turi devynis mėnesius deryboms ir po to jie gali:

1. sudaryti susitarimą ir pateikti Komisijai bendrą prašymą pateikti pasiūlymą dėl Tarybos įgyvendinimo sprendimo arba
2. sudaryti susitarimą ir, laikydamiesi konkrečių savo ir valstybių narių procedūrų ir praktikos, patys jį įgyvendinti (vadinamieji savanoriški, vėliau – autonominiai susitarimai), arba

3. nuspręsti, kad neįmanoma pasiekti susitarimo, ir šiuo atveju Komisija toliau tęsia su atitinkamu pasiūlymu susijusį darbą.

Pagal SESV 153 straipsnį valstybėms narėms taip pat suteikiama galimybė patikėti socialiniams partneriams įgyvendinti Tarybos sprendimus dėl Europos lygmeniu pasirašytų kolektyvinių susitarimų.

1998 m. gegužės 20 d. priėmus [Komisijos sprendimą 98/500/EB](#), nuo 1998 m. taip pat aktyviai plėtojamas sektorių socialinis dialogas. Įsteigta keletas pagrindinių ekonomikos sričių komitetų, kurie pasiekė vertingų rezultatų. Tarybos sprendimais buvo sudaryti ir įgyvendinti trys europiniai susitarimai: dėl jūrininkų darbo laiko organizavimo (1998 m.), dėl civilinės aviacijos mobiliųjų darbuotojų darbo laiko organizavimo (2000 m.) ir dėl mobiliųjų darbuotojų, teikiančių sąveikas tarpvalstybines paslaugas geležinkelių transporto sektoriuje, darbo sąlygų tam tikrų aspektų (2005 m.). 2006 m. balandžio mėn. pasirašytas [Susitarimas dėl darbuotojų sveikatos apsaugos ir geros praktikos principų taikymo tvarkant ir naudojant kristalinį silicio dioksidą ir jo turinčius produktus](#) yra pirmas keleto sektorių susitarimas. Po to buvo sudaryti ir Tarybos direktyvomis įgyvendinti kiti sektorių susitarimai: sektorių susitarimas dėl tam tikrų vežimo vidaus vandens keliais sektoriaus darbo laiko organizavimo aspektų ([Tarybos direktyva 2014/112/ES](#)); susitarimas dėl sveikatos darbuotojų apsaugos nuo su(si)žeidimų aštriais instrumentais ir su tuo susijusių infekcijų ([Tarybos direktyva 2010/32/ES](#)); susitarimas dėl jūrų žvejybos sektoriaus ([Tarybos direktyva 2017/159](#)) ir socialinių partnerių susitarimas jūrų transporto sektoriuje ([Tarybos direktyva \(ES\) 2018/131](#)).

Dėl kitų susitarimų Komisija nusprendė neteikti pasiūlymo dėl Tarybos sprendimo.

2012 m. balandžio mėn. socialiniai kirpyklų sektoriaus partneriai sudarė susitarimą dėl aiškių gairių dėl sveikos ir saugios kirpėjų darbo aplinkos ir paprašė, kad būtų priimtas Tarybos įgyvendinimo sprendimas. Tačiau tam prieštaravo kai kurios valstybės narės. 2016 m. birželio mėn. kirpyklų sektoriaus atstovai pasirašė naują Europos bendrąjį susitarimą dėl darbuotojų sveikatos ir saugos užtikrinimo ir vėl paragino jį įgyvendinti Tarybos sprendimu. Vadovaudamasi geresnio reglamentavimo darbotvarke, Komisija, prieš pateikdama pasiūlymą dėl Tarybos sprendimo, nusprendė atlikti proporcingą poveikio vertinimą. Viešame Komisijos pirmininkui J.-C. Junckeriui adresuotame laiške socialiniai partneriai prieštaravo tam, kad, siekiant pagrįsti susitarimo neperdavimą Tarybai, būtų vykdomas poveikio vertinimo procesas. 2018 m. pradžioje Komisija informavo socialinius partnerius, kad ji nerengs pasiūlymo dėl Tarybos sprendimo, ir pasisiūlė vietoj to paremti savarankišką susitarimo įgyvendinimą, parengdama veiksmų planą. Socialiniai partneriai sutiko, tačiau pasiliko teisę prašyti, kad Taryba priimtų sprendimą, jei rezultatai būtų nepatenkinami. 2019 m. gruodžio mėn. socialiniai kirpyklų partneriai ir Komisija susitarė dėl bendrai suderintų veiklos sričių, kuriomis remiamas autonomiškas susitarimo įgyvendinimas.

2018 m. kovo 5 d. Komisija informavo centrinės valdžios administracijų socialinius partnerius, kad neteiks pasiūlymo Tarybai dėl jų 2015 m. susitarimo dėl teisių į informaciją ir konsultacijas įgyvendinimo priimant direktyvą ([2.3.6](#)). Po to, kai Europos viešųjų paslaugų profesinė sąjunga (EPSU) ėmėsi teisinių veiksmų, 2019 m. spalio 24 d. Europos Teisingumo Teismas nusprendė, kad Komisijos teisė inicijuoti teisės

aktus suteikia jai įgaliojimus nuspręsti, ar socialinių partnerių susitarimus padaryti ar nepadaryti teisiškai privalomus visose ES valstybėse narėse. Šiuo metu EPSU teikia apeliacinį skundą dėl šio sprendimo.

Atsižvelgiant į pirmiau nurodytą antrąją galimybę, susitarimas dėl nuotolinio darbo (2002 m.) buvo pirmasis susitarimas, įgyvendintas kaip atskiras susitarimas. Paskui buvo sudaryti atskiri susitarimai dėl su darbu susijusio streso ir dėl europinio vairuotojų, teikiančių tarpvalstybinės sąveikos paslaugas, pažymėjimo (abu 2004 metais), dėl priekabiavimo ir smurto darbe (2007 m.), dėl įtraukčių darbo rinkų (2010 m.), dėl vyresnių žmonių aktyvumo ir kartų solidarumu grindžiamo požiūrio (2017 m.) ir dėl skaitmeninimo (2020 m.).

Keletu atvejų, kaip nurodyta trečiojoje galimybėje, socialiniai partneriai negalėjo susitarti. Pavyzdžiui, 2001 m. gegužės mėn. nesėkmingai baigėsi socialinių partnerių derybos dėl bendrojo susitarimo dėl darbo per laikinojo įdarbinimo įmones. Taigi 2002 m. kovo mėn. Komisija, remdamasi vėliau pasiektu socialinių partnerių konsensusu, pateikė pasiūlymą dėl direktyvos ir 2008 m. lapkričio mėn. buvo priimta Darbo per laikinojo įdarbinimo įmones direktyva ([Direktyva 2008/104/EB](#)). Panašiai nutiko ir kitu atveju – socialiniams partneriams pareiškus nenorą dalyvauti derybose, 2004 m. Komisija pateikė pasiūlymą peržiūrėti Darbo laiko direktyvą ([Direktyva 2003/88/EB](#)). Parlamentas, Komisija ir Taryba negalėjo susitarti šiuo klausimu 2009 m., o metus trukęs Europos socialinių partnerių derybų procesas 2012 m. gruodžio mėn. taip pat žlugo dėl didelių nesutarimų, susijusių su požiūriu į budėjimo laiką. Komisija 2013 m. atnaujino peržiūros ir poveikio vertinimo procesą, 2015 m. surengė viešąsias konsultacijas ir 2017 m. paskelbė įgyvendinimo ataskaitą ir [aiškinamąjį komunikatą](#). Nuo to laiko kai kurie su darbo laiku susiję aspektai buvo įtraukti į kitus teisės aktus, pvz., į Direktyvą dėl profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, Direktyvą dėl skaidrių ir nuspėjamų darbo sąlygų ir į iš dalies pakeistą Reglamentą dėl vairavimo trukmės.

C. Trišalis socialinis dialogas

Nuo pat Europos integracijos proceso pradžios buvo manoma, kad rengiant Bendrijos teisės aktus svarbu įtraukti ekonominius ir socialinius suinteresuotuosius subjektus. Šį faktą liudija ir tai, kad buvo įsteigti Patariamasis komitetas anglių ir plieno klausimais ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas. Nuo XX a. septintojo dešimtmečio Komisijai padeda įvairūs patariamieji komitetai. 1970–2003 m. viena iš pagrindinių institucijų, kurioje trišalis socialinis dialogas vyko Europos lygmeniu, buvo Užimtumo nuolatinis komitetas. 2003 m. kovo mėn. nuolatinį komitetą pakeitė trišalis socialinių reikalų aukščiausiojo lygio susitikimas ekonomikos augimo ir užimtumo klausimais. Į aukščiausiojo lygio susitikimą atvyksta tuo metu ES Tarybai pirmininkaujančios valstybės narės, dviejų vėliau pirmininkausiančių valstybių narių, Komisijos ir socialinių partnerių atstovai, siekdami užtikrinti, kad konsultacijos būtų tęsiamos. Jis rengiamas bent du kartus per metus prieš pavasario ir rudens Europos Vadovų Tarybos susitikimus.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas laikosi nuomonės, kad socialinis dialogas yra labai svarbi valstybių narių tradicijų dalis, ir ragina stiprinti trišalio dialogo vaidmenį ES lygmeniu. Parlamento Užimtumo ir socialinių reikalų komitetas vis dažniau kviečia ES lygmens socialinius partnerius išsakyti savo nuomonę. Parlamentas taip pat yra daug kartų priminęs Komisijai, jog būtina nuosekli ES lygmens pramonės politika, pagal kurią svarbus vaidmuo turėtų tekti socialiniams partneriams. Lisabonos sutartyje nurodyta Parlamento teisė gauti informaciją apie Sąjungos lygmeniu sudarytų kolektyvinių susitarimų įgyvendinimą (SESV 155 straipsnis) ir Komisijos iniciatyvas, kuriomis siekiama skatinti valstybių narių bendradarbiavimą (SESV 156 straipsnis), be kita ko, klausimais, susijusiais su teise jungtis į asociacijas ir vesti kolektyvines derybas.

Įsibėgėjus ekonomikos krizei Parlamentas [2010 m. liepos 6 d. rezoliucijoje dėl netipinių sutarčių, profesinės veiklos saugumo užtikrinimo, darbo rinkos lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyros ir naujų socialinio dialogo formų](#) atkreipė dėmesį į tai, kad socialinis dialogas yra itin svarbus norint pasiekti strategijoje „Europa 2020“ nustatytų užimtumo tikslų. 2012 m. sausio mėn. jis pažymėjo, kad metinėje augimo apžvalgoje, kurioje visų pirma dėmesys telkiamas į fiskalinį konsolidavimą, pateiktos rekomendacijos trukdytų ne tik kurti darbo vietas ir socialinę gerovę, bet ir palaikyti socialinį dialogą. Savo [2014 m. kovo 13 d. rezoliucijoje dėl trejeto vaidmens ir veiksmų užimtumo ir socialinių aspektų](#) ir dar kartą [2017 m. vasario 15 d. rezoliucijoje dėl bendrosios rinkos valdymo įgyvendinant 2017 m. Europos semestrą](#) Parlamentas ragino stiprinti socialinių partnerių vaidmenį naujame ekonomikos valdymo procese.

Parlamentas [2018 m. balandžio 19 d. rezoliucijoje dėl pasiūlymo dėl Tarybos sprendimo dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių](#) taip pat paragino Komisiją ir valstybes nares padidinti konkrečią paramą, kad nebūtų apsiribojama vien konsultacijomis su socialiniais partneriais, bet būtų vedamas tikras dialogas su jais. 2019 m. balandžio 16 d. savo [rezoliucijoje dėl naujos direktyvos dėl skaidrių ir nuspėjamų darbo sąlygų](#) ir [rezoliucijoje dėl pasiūlymo dėl Europos darbo institucijos įsteigimo](#) Parlamentas dar kartą priminė, kad socialinių partnerių savarankiškumas, jų gebėjimas veikti kaip darbuotojų ir darbdavių atstovai ir nacionalinių darbo santykių sistemų įvairovė visada turėtų būti gerbiama.

Nuo COVID-19 krizės pradžios Parlamentas vis pabrėžia, kad norint sėkmingai įgyvendinti ES ekonomikos gaivinimo planą ([2020 m. spalio 22 d. rezoliucija dėl euro zonos užimtumo ir socialinės politikos 2020 m.](#)) reikia visais lygmenimis palaikyti tinkamą socialinį dialogą. Rezoliucijoje pabrėžta, kad socialinis dialogas ir kolektyvinės derybos yra pagrindinės priemonės darbdaviams ir profesinėms sąjungoms siekiant nustatyti teisingą darbo užmokestį ir darbo sąlygas, taip pat mano, kad tvirta kolektyvinių derybų sistema padidina valstybių narių atsparumą ekonomikos krizės metu. Parlamentas taip pat pakartojo ankstesnius Komisijai ir valstybėms narėms išsakytus raginimus remti socialinių partnerių gebėjimų stiprinimą ir užtikrinti, kad socialiniai partneriai visapusiškai dalyvautų formuojant politiką, įskaitant Europos semestrą, ir kad vykdant viešuosius pirkimus būtų laikomasi kolektyvinių susitarimų.

